
Laca

Tijdingen

Driemaandelijks tijdschrift van LACA.
Geschied- en Heemkundige Kring van Laken

Jaargang 7 - Nummer 3 - maart 1996

Laken

Wapen van de Koninklijke
Residentie Laken
Koninklijk Besluit van 20 april 1857

Verantwoordelijke uitgever:
Leon Candau, Rode Kruislaan, 15, 1020 Brussel, tel. 02/268.69.58
Afgiftekantoor : 1020 Brussel 2

→ TEN GELEIDE ←

1. - HERNIEUWDE LIDGELDEN - EEN WOORD VAN DANK

Eens te meer hebben heel wat trouwe lezers hun lidgeld hernieuwd. Dit gebaar weten wij maar al te zeer op prijs te stellen en geeft ons de jaarlijks terugkerende zekerheid dat ons heemkundig werk en onze niet aflatende inzet door velen gewaardeerd worden. We houden er een flink stuk zelfzekerheid aan over. Het financieel ruggesteuntje komt dan ook goed van pas om de kwaliteit van LACA Tijdingen op peil te houden en alsnog te verbeteren.

Onze penningmeester, de heer E. Christiaens, wenst eveneens zijn erkentelijkheid aan dit dankwoordje toe te voegen omdat tijdige betaling zijn werk vergemakkelijkt.

Uit dankbaarheid vermelden wij ook de namen van al diegenen die een **bijkomend bedrag** toevoegden aan hun jaarlijks lidgeld.

Bogaerts Hans, Broos Remi, De Bast Arthur, Declercq Oktaaf, Deget Claude, Degraeve Jean, De Laet M., De Mol Louis, Dillen Joris, Dillen Maggy, Dillen Martien, Dolle Lucien, Draps Joanna, Ferket Frans, Frederix Elza, Hennessy Nic, Horbach R., Jansen-Vos de Wael, Junius Hans, Lindemans Gertruid, Lindemans Jan - Alb., Mediatheek H.P.I., Missant Lionel, Platton Roger, Polspoel Mar.Ther., Rochet Mevr., Rombout, Servranckx Mevr., Van de Mert Desire, Van de Mert Eddy, Van den Broeck E., Van Audenhaeghe L., Vanden Bussche Georges, Vanderkelen J., Vanderkelen Joseph, Vanhemelrijck Hildward, Van Hoof P., Van Nieuwenhuysen Pierre, Van Vaerenbergh L., Verboven E., Verheyleweghen Marcel, Verstraete Hilde, Verstraeten William, Vranken Fien, Winderickx Desire, Windey R.

2. - EEN LACA-ERELID, Victor CAPRON, IN DE KIJKER

Twee kranten, met name "*De Standaard*" (vrijdag 12.1.1996) en "*Le Soir*" (donderdag 11.1.1996) wijdden respectievelijk een uitgebreid artikel aan het laatste werkstuk van ons erelid, de heer V. Capron : "*La descendance naturelle de Leopold Ier, Roi des Belges*". We voegen er onmiddellijk aan toe dat deze zeer mooie geïllustreerde brochure in het Frans werd gesteld, doch dit houdt voor de Lakenaars, liefhebbers van dergelijke lectuur, waarschijnlijk geen enkel probleem in. V. Capron behandelt in 26 bladzijden de verdere afstamming van de twee kinderen, Georges en Arthur, die geboren werden uit de buitenechtelijke verhouding die Koning Leopold I er op nahield met Arcadie Claret, dochter van een Belgisch officier.

Deze mooie dame, die op jeugdige leeftijd de aandacht van de Vorst had getrokken, huwde, blijkbaar voor de vorm, met ene Frédéric Meyer, intendant van de koninklijke stallen, doch hij verdween kort nadien uit haar omgeving.

Meer nog, Leopold I bemiddelde bij zijn neef, Hertog Ernest II van Saksen-Coburg-Gotha, om zowel zijn minnares als zijn beide kinderen tot de adelstand te verheffen. Arcadie zou vanaf dat ogenblik als barones von Eppinghoven een rijkelijk bestaan gaan leiden. De twee zonen verwisselden hun rechtmatige familienaam met deze van baron von Eppinghoven. De Koning begiftigde haar met vorstelijke geschenken : een ruime herenwoning in de Koningsstraat, verschillende eigendommen in Duitsland en last but not least het Stuyvenbergdomein, vlakbij het Lakense Kasteel.

V. Capron speurde gedurende tien jaar met geduldige ijver naar de nakomelingen van Georges en Arthur. Dit is trouwens de grote verdienste van het weliswaar beknopte werk. Wij vernamen echter uit goede bron dat de auteur momenteel een veel uitgebreider werk op stapel heeft staan. Intussen onthult hij toch een aantal verrassende feiten. Hij stuitte bij zijn onderzoek op nakomelingen in Zuid-Afrika, in Groot-Brittannië en in Canada. Sommigen onder hen verwierven een universitaire vorming, anderen gaan dan weer als landbouwers door het leven.

Lakenaars die af en toe wel eens langs de paden van het beroemde kerkhof dwalen hebben met gefronste wenkbrauwen voor het graf gestaan van Arthur von Eppinghoven en dat van zijn dochter Louise-Marie. Na kennismaking met het verhelderende werkje van V. Capron verzwinden snel menige vraagtekens.

LACA wenst de heer V. Capron alvast veel geluk met zijn verder onderzoek en beveelt van harte haar lezers het besproken werkje aan (prijs : 500 F.), te bestellen bij de auteur op volgend adres : Postbus 28, 1050 Brussel.

Willen onze lezers zich nog verder verdiepen in dit onderwerp dan kunnen ze bij dezelfde auteur ook nog zijn vorig werk bestellen : "*Le Domaine du Stuyvenberg à Laeken*" (42 blz.). Ook de moeite waard zouden wij zeggen.

3. - AANVULLING BIJ HET ARTIKEL OVER DE HEER E. DEKEULENEER

(Zie LACA Tijdingen Jaargang 7 - Nummer 2, december 1995)

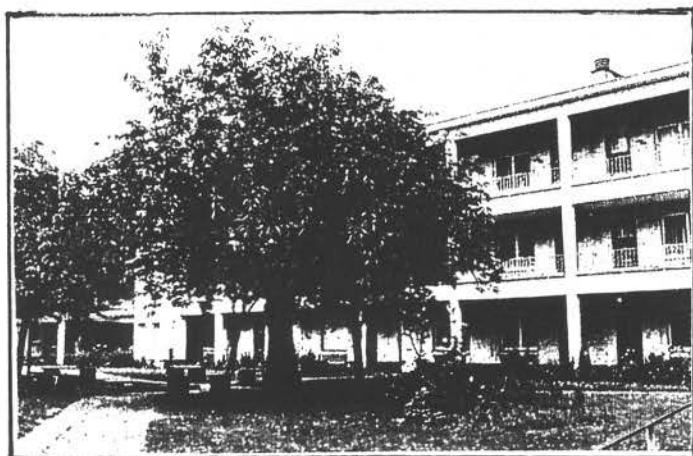
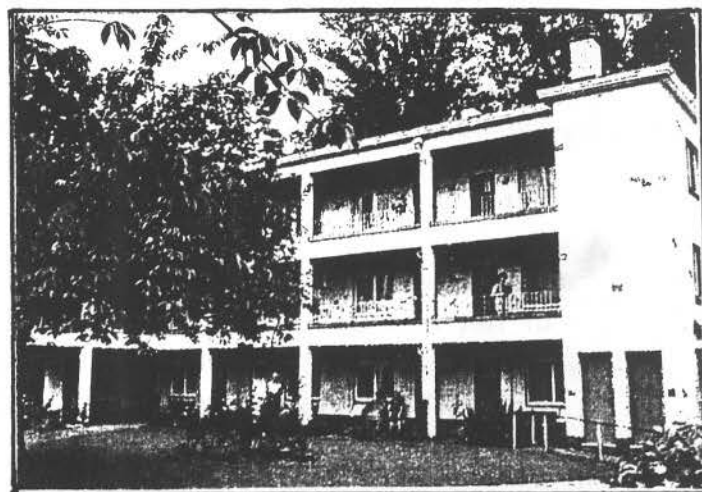
Het artikel, handelend over de Lakense architect, Egide Dekeuleneer, diende wegens plaatsgebrek in de vorige aflevering van LACA Tijdingen ingekort te worden. Onze verontschuldiging hiervoor. Hiernavolgend publiceren wij als toemaatje enkele illustraties ter verheldering van de nogal wat saai uitgevallen tekst.

Hier een foto van de man aan wie het artikel gewijd werd.

Gedreven door een uitgesproken sociaal gevoel ruimt de heer Dekeuleneer, samen met zijn zoon, eveneens architect, tussen 1960 en 1972 een aantal krotwoningen op, gelegen in de Mellery-, de Mathieu Desmaré- en de Wijngaardenstraat (nabij de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Laken), in opdracht van de "*Société des Habitations à Bon Marché*", beter bekend onder de naam "*Lakense Haard*". Zij plantten op deze site een woningencomplex in voor gepensioneerden en ouden van dagen dat mag gezien worden. De ganse wijk kreeg een totaal ander uitzicht. Het betreft hier 166 woongelegenheden verdeeld over verschillende woonentiteiten met hoogstens vier verdiepingen.

Hier kunnen de gepensioneerden en bejaarden zich in alle rust terugtrekken temidden van een groene ruimte.

Ter illustratie nog enkele foto's die het bewijs leveren van doordachte sociale woningbouw in Laken, ontworpen op de tekentafels van de Dekeuleneers.

4. - VERDER IN DIT BLAD : AANDACHT VOOR HET KANAAL VAN WILLEROEK

In het tijdschrift BRABANT - Uitg. nov./dec. 1994, nummer 6, verscheen een artikel, samengesteld door de heer J. Coolsaet onder de titel : "*Robert Stevenson op het Kanaal van Willebroek*".

Deze persoon, die al zeer lange tijd lid is van de Heemkundige Kring, heeft onlangs toegezegd zich als werkend lid bij de kernploeg van LACA aan te sluiten. Wij danken hem hiervoor van harte.

Het redactiecomité is van oordeel dat bovenvermeld artikel, zij het in licht aangepaste vorm, best past in ons tijdschrift.

U zult trouwens merken, beste lezer, dat het in zekere mate aansluit bij een ander artikel, handelend over de watersport in Laken, geschreven door D. Van Kriekinghe. Veel leesgenot alvast.

5. - BEELDEN AAN DE VOORGEVEL VAN HET KONING BOUDEWIJNSTADION EN TOCH IS ER KWAAD GESCHIED

Eric Christiaens, een bestuurslid van LACA, van nature uit begiftigd met een gedegen speurzin, (een karaktertrek die eigen is aan verwoede verzamelaars), deed tijdens de recente open-deurdag van het Koning Boudewijnstadion een leerrijke ontdekking. Uitkijkend vanuit een vensterraam in de vernieuwde gelagzaal viel zijn spiedend oog op een van de door ons verloren gewaande halfverheven beeldhouwwerken die, vóór de verbouwing, de zijkant van de hoofdingang van het stadion versierden. (Zie LACA Tijdingen, jaargang 7 - nr. 1, blz. 6). Daar hij geen toegang had tot andere lokalen concludeerde onze "*mijnheer Poirot*" dat het tweede vermiste kunstwerk zich symmetrisch op de tegenovergestelde plaats moest bevinden. Bij nader toezicht werd zijn theorie bevestigd.

De vermoedens van LACA berusten dus op een vergissing. Tevreden over de herplaatsing van het beeldhouwwerk houden wij er toch een kwalijke oprisping aan over. Welke sterveling kan veronderstellen dat waardevolle kunstwerken te bezichtigen zijn in een smalle muurgleuf en dan nog op zulke overdreven hoogte dat ieder detail ervan aan het menselijk gezichtsorgaan ontsnapt !

Aangezien beide werken volledig aan het zicht onttrokken zijn stellen wij de vraag of het niet beter geweest ware ze onder te brengen in het Stedelijk Museum (Broodhuis) waar vele andere artefacten van het Brusselse beeldhouwkundig patrimonium tentoongesteld worden.

Met het ondoordacht wegmoffelen van beide werken werd onrecht aangedaan aan de beeldhouwers Leandre Grandmoulin en Paul Dubois en besluiten we met spijt in het hart dat hier toch kwaad geschied is !

L. Candau
Voorzitter

SPOREN VAN DE BELGISCHE OMWENTELING IN DE LAKENSE TOPONYMIE

Onlangs schreef ik een artikel over de sporen in de Brusselse straatnamen van de gebeurtenissen tijdens de Omwenteling van 1830. Als uitgangspunt van mijn artikel koos ik een beschrijving van de Congreszuil (een werk van Joseph Poelaert) en legde bijzonder de nadruk op de symbolische betekenis van dit monument. Het betreft namelijk de herinnering aan drie fundamentele grondslagen voor de toekomst van de jonge Belgische staat : de erkenning van de Onafhankelijkheid, de invoering van een Grondwet en de instelling van een Koningshuis.

Dit laatste zou bijzondere gevolgen hebben voor de verdere ontwikkeling van de gemeente Laken, die door de nieuwe Koning uitverkoren werd als koninklijke verblijfplaats.

De twee meest markante figuren uit die periode van onze geschiedenis, waarvan er duurzame getuigenissen bestaan in Laken, zijn ongetwijfeld die van Leopold I en van Koningin Louise-Marie.

Prins Leopold werd geboren in 1790 in Coburg (Duitsland), de vroegere hoofdstad van de Hertogen van Saksen-Koburg-Gotha. Hij was de zoon (achtste kind) van Hertog Franz (1750-1806) die toen regeerde over Saksen-Coburg-Saalfeld.

Nog in zijn prille jeugd werd hij ingelijfd in het Russisch leger waar hij, dank zij zijn adellijke afstamming, van invloedrijke steun mocht genieten. Toen Napoleon in 1812 Rusland overrompelde, had hij reeds de rang van generaal. Het is in die hoedanigheid dat hij, na de nederlaag van de Fransen, deel nam aan de intrede van de geallieerden in Parijs op 31 maart 1814. Hij was toen 24 jaar.

Na 1815 verwierf hij het Engels burgerschap, en trad in het huwelijk met de troonopvolgster van de Engelse kroon, Charlotte. Dit huwelijk was van korte duur. Charlotte overleed op 6 november 1817, na de geboorte van haar eerste doodgeboren kind.

Prins Leopold weigerde de troon van Griekenland die hem werd aangeboden begin 1830.

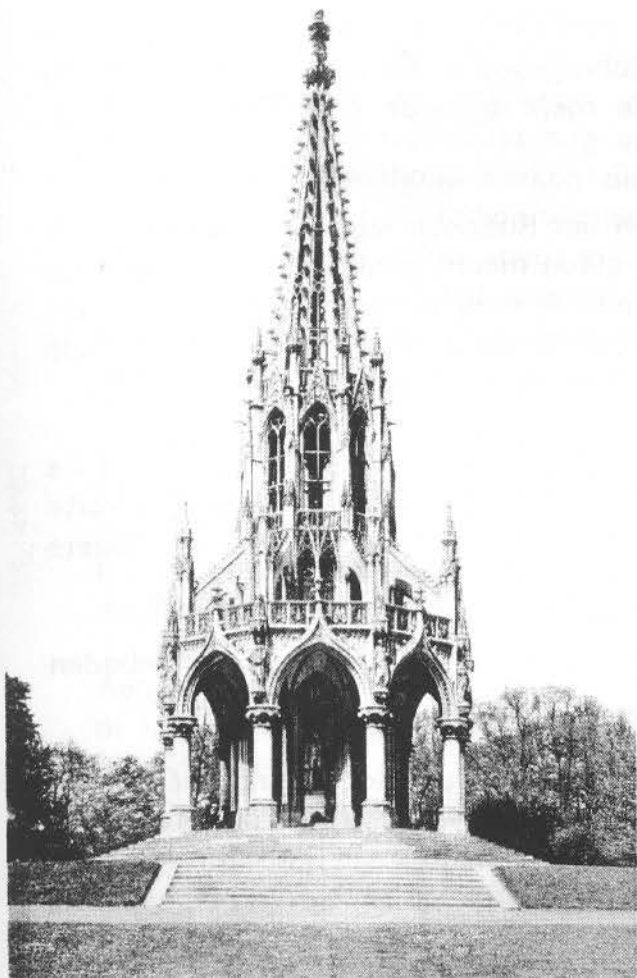
In 1831 werd hij door het Belgische Congres uitgeroepen tot Koning der Belgen. In augustus 1832 hertrouwde hij met Prinses Louise-Marie van Orléans.

In de periode van 1848 tot 1862 was hij zeer actief op politiek en diplomatiek vlak. Hij trachtte namelijk zijn invloed in Europa uit te breiden door op te treden als bemiddelaar van huwelijken, of door een Saksen-Coburg op de troon van Spanje en van Griekenland te plaatsen.

Leopold I overleed in Laken in 1865.

In het park van Laken staat een opmerkelijk monument ter herdenking aan onze eerste Koning. Het is een werk van architect DE CURTE. Het bestaat uit een polygonale gotische toren, met aan de basis negen kolommen, die een spitsbooggewelf stutten. De nissen zijn versierd met allegorische figuren die samen met de wapenschilden de negen provincies afbeelden. De binnenkant is een kapel met in het midden het witmarmeren 3 m 30 hoge standbeeld van Leopold I. Dit werk is van Willem GEEFS. (zie ook LACA Tijdingen - september 1989). Het monument loopt uit op een pijl en heeft een totale hoogte van 50 m.

Louise-Marie van Orléans werd geboren te Palermo (Italië) in 1812. Zij was de dochter van de Franse Koning Louis-Philippe. Zij werd Koningin der Belgen door haar huwelijk met Leopold I. Zij was moeder o.m. van Leopold II, van Filips, Graaf van Vlaanderen (vader van Koning Albert I) en van Charlotte, de toekomstige ongelukkige Keizerin van Mexico. Zij overleed in Oostende op 11 oktober 1850, amper 38 jaar oud.

De Koningin had het verlangen geuit om in Laken te worden begraven. Nog in het jaar van haar overlijden werd besloten een nieuwe kerk te bouwen te harer nagedachtenis. Het project dat door de jury bekroond werd was dat van Joseph Poelaert. Het had vier gevels in spitsboogstijl en twee in Romaanse stijl. Toch vond de jury dat het niet harmonieerde met de bestemming van het monument en met het nagestreefde nationaal karakter, en vroeg om het bekroonde plan te verruimen en te ontwikkelen. Het project werd echter verdrongen door de wens van de Koning, die een kerk in gotische stijl verkoos.

Monument Leopold I in openbaar park

Het silhouet van de kerk die wij vandaag kennen lijkt op een gotische kerk, doch menige details aan de buitenkant wijken er aanzienlijk van af. Het gaat hier in feite om een verbazende geometrische interpretatie van de gotische bouwkunst. Wat onafgewerkt lijkt, met name het uitbeitelen van de stenen, zou een uiting kunnen zijn van de esthetische keuze van Poelaert.

Een herdenkingspenning werd uitgegeven ter gelegenheid van de plechtige eerstesteenlegging van de nieuwe kerk. (zie illustratie)

Achter het hoofdkoor van de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Laken bevindt zich de trap die leidt naar de Koninklijke Crypte. Hierboven ligt de Koninklijke Kapel die overdekt is met een polygonale koepel. De crypte werd gebouwd om te dienen als laatste rustplaats voor de leden van ons Vorstenhuis. De eerste die daar begraven werd is Koningin Louise-Marie van Orléans, onze eerste vorstin; de laatste tot op heden is Koning Boudewijn. De crypte heeft een uitzonderlijk statuut : zij is namelijk eigendom van de Belgische Staat.

De herinnering aan onze eerste vorsten vindt men ook terug in de naam van twee straten in Laken. De naam van Leopold I werd gegeven aan de straat die loopt van het kerkhof van Laken tot aan het Koningin Astridplein op het grondgebied van Jette. Vóór het samensmelten van Laken met Brussel in 1921 heette deze straat kortweg Leopoldstraat (het is zo dat er in Brusselstad al een Leopoldstraat bestond, achter de Muntschouwburg). De weg die loopt van de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Laken tot aan het Liedtsplein op het grondgebied van Schaarbeek, werd Koninginnelaan genoemd.

Vermelden wij ook nog in Laken de Kroonveld- en de Koningsschapstraat.

In de vroegere gemeente Laken vindt men verder ook nog herinneringen aan twee hogere officieren die een belangrijke rol hebben gespeeld in de gevechten van 1830-1831. Twee straten werden naar hen genoemd. Het gaat over de Fransman Charles Niellon die in België Brigadegeneraal werd, en Generaal Baron François-Xavier de Wautier (Laken 1777-1865).

Niellon vocht in het leger van Napoleon als onderofficier. Hij kwam daarna naar België, en toen de Omwenteling in 1830 losbrak, was hij er onmiddellijk bij en werd hij meteen officier. Hij was het die de strategie van het nieuwe leger bedacht, en het in dat jaar naar de overwinning leidde. Hij overleed in Laken in 1871.

De Lakenaar **de Wautier** is zijn leven lang militair geweest, maar hij veranderde regelmatig van uniform. Hij vocht met de Oostenrijkers tegen de Fransen, met de Westfalen samen met de Fransen, met de Hollanders tegen de Belgen, en tenslotte met de Belgen tegen de Hollanders.

Nog een andere straat verwijst naar de gebeurtenissen van september 1830, met name de Rogierstraat (die ook op het grondgebied van Schaarbeek ligt).

Charles Rogier (1800 - 1885) was een Luiks advocaat die, aan het hoofd van een compagnie Luikse vrijwilligers, een belangrijke rol speelde in de strijd tegen de Hollanders. Hij was een van de stichters en lid van het Voorlopig Bewind dat op 26 september 1830 werd opgericht, en dat regeerde tot in februari 1831, datum van de aanstelling van Regent Baron Erasme Surlet de Chokier, het eerste Belgische Staatshoofd. Na 1830 vervulde hij diverse publieke ambten. Zo was hij opeenvolgend volksvertegenwoordiger van Turnhout, van Antwerpen, van Brussel en van Doornik, Gouverneur van de provincie Antwerpen, minister van Binnenlandse zaken, van Openbare werken en van Buitenlandse zaken.

Verder ontwikkelde hij de spoorwegen, hervormde het onderwijs, introduceerde de vrijhandel, verbeterde het lot van de minder begunstigden en stimuleerde het cultuurleven.

In het begin van onze eeuw lagen er in Laken nog drie vrijwilligers begraven die aan de strijd deelnamen : Lambert Immers, Leopold Herrewegen en L.J. Fayt. Zij hebben die woelige dagen nog lang overleefd, want zij overleden respectievelijk in 1890, 1892 en 1895. Hun graven zijn helaas inmiddels verdwenen.

G. Vanden Bussche
Vertaling : D. Pulinckx
Illustraties : G. Vanden Bussche

BIBLIOGRAFISCHE BRONNEN

- "Poelaert et son temps". Werk uitgegeven ter gelegenheid van de tentoonstelling georganiseerd door het "Institut Supérieur d'Architecture Victor Horta" in samenwerking met het Gemeentekrediet van België, Brussel, 1980.
- Des Marez, G. (Rousseaux, A.) "Guide illustré de Bruxelles - Monuments civils et religieux". Brussel, Touring Club van België, 1979.
- Pirenne, H. "Histoire de Belgique". Brussel, Renaissance du Livre, 1948.
- Guioth, J.-L. "Histoire numismatique de la Belgique". Hasselt, P.F. Milis 1844. Herdruk : Torhout, Flandria Nostra, 1987.

CONSTANTEN IN DE HEDENDAAGSE LAKENSE TOPONYMIE (1).

Er wordt gewerkt aan een grondige en systematische analyse van de straat- en pleinnamen van de oude gemeente Laken (2). Ze kunnen overigens gemakkelijk thematisch ingedeeld worden, wat toelaat te wijzen op enkele steeds weerkerende constanten met betrekking tot de kenmerken van de moderne Lakense toponymie (19e en 20e eeuw).

Wij pikken er eerst de oude plaatselijke toponiemen uit die als straatnamen opduiken en aldus aan de vergetelheid ontsnapten (b.v. de Kroonveld-, de Drootbeek-, de Dikke Linde-, de Heizel-, de St.-Albaansberg-, de Verregat- en de Tivolistraat) (3).

Toch blijkt dat sommige van die vroegere plaatsnamen, al bleven zij gangbaar als benaming van een moderne verkeersweg, niettemin verkeerdelijk gesitueerd werden; denk maar aan de huidige Donderberg, Nederleest en de Stuivenbergstraat (4).

Sinds onheuglijke tijden bepaalde de "*cuesta*", waarover de Romeinsesteenweg loopt, de noordelijke grens van Laken. Men mag het predikaat "*Romeins*" gerust als een misplaatste toevoeging beschouwen, daar het vaststaat dat deze weg reeds lang vóór de aankomst van de Romeinen in onze contreien bestond en wellicht reeds dagtekent uit het neolithisch tijdperk (5).

Het bestaan van de zogenaamde "*Romeinsesteenweg*", gelegen op de noordergrens van Laken, gaf aanleiding tot het benoemen van plaatsen in diezelfde zone met verwijzingen naar de oudheid (Romeinse- en Gallische Oprit, Amfora- en Forumlaan, enz.). Te noteren valt dat voornoemde opritten op het niveauverschil slaan tussen de Romeinsesteenweg en het hoogste punt van de Houba - de Strooperlaan (6).

Laken telt, net als de meeste Belgische gemeenten maar méér nog wellicht dan sommige andere wegens haar rang van "*koninklijke residentie*", een groot aantal "*dynastieke*" toponiemen met verwijzing naar een lid van de koninklijke familie (7). Daarbij denken wij aan de Stefaniastraat, destijds gekoppeld aan de Aartshertog Rudolfstraat, die na Wereldoorlog 1914-1918 omgedoopt werd tot Moorsledestraat, duidend op een wapenfeit van het Belgisch leger bij het bevrijdingsoffensief van 1918 (8).

Rudolf van Habsburg had zijn echtgenote alleen maar ongelukkig gemaakt en bovendien herinnerde zijn naam aan de dubbelmonarchie Oostenrijk-Hongarije, bondgenoot van Duitsland tijdens het eerste wereldconflict (9). Ook elders, waar een straat of laan verband hield met een of andere centrale mogendheid, werd tot vervanging overgegaan - meestal door de naam van een gesneuvelde oud-strijder of door de plaatsnaam van een geallieerde zege (10).

De Keizerin Charlotte- en de Boechoutlaan, beide verwijzend naar het kasteel van Meise (verblijf van Keizerin Charlotte tot bij haar overlijden in 1927), horen ook thuis bij de "*dynastieke*" toponiemen. Hetzelfde geldt voor die van de Miramarlaan, een domein nabij Triëst waar Charlotte en Maximiliaan vertoefden vóór de Mexicaanse tragedie en waar Maximiliaan het bevel voerde over de Oostenrijks-Hongaarse vloot die vooral in de Adriatische zee opereerde (11).

Tot besluit van deze rubriek nog dit : de Albert- en de Maria-Christinastraat verwijzen naar Albert-Casimir van Saksen-Teschen en naar Maria-Christina van Habsburg-Lotharingen, gouverneurs van de Oostenrijkse Nederlanden. Zij bouwden het huidige koninklijk kasteel van Laken (12).

De moderne Lakense toponymie telt ook heel wat namen van vooraanstaande hoogwaardigheidsbekleders en van nationale politici (Jules Van Praet, de Smet de Naeyer), en ook van belangrijke ambtenaren en hofdignitarissen van Koning Leopold II die hem terzijde stonden, onder meer bij het urbaniseren van de landelijke gemeente Laken (b.v. Houba - de Strooper, gemeente-secretaris van Laken (13) en Ketels, beheerder van de civiele lijst van de Koning). Nog dichterbij ons (1981) ligt de herinnering aan kardinaal Cardijn, stichter van de K.A.J. en ooit onderpastoor in Laken, naar wie het plantsoen rechtover de pastorie werd genoemd.

Vervolgens komt een groep van plaatselijke politici aan de beurt die vaak nog tijdens hun leven hun naam leenden aan nieuw aangelegde wegen in de gemeente die zij mee bestuurden. Er komen ook grondbezitters voor en namen van aanpalende fabrieken (b.v. Meyers - Hennau), ook namen van "*weldoeners*" zoals Gustave Demanet, Reper-Vreven, persoonlijkheden waarvan er heel wat in de vergeethoek zouden geraakt zijn indien zij geen "straatnaam" hadden verworven.

Ook vele Lakense kunstenaars werden vereerd met een straatnaam, zo Jan Bollen, die ook lid was van de gemeenteraad en schepen, Pierre Strauwen en Emile Wauters (14).

Neutrale wegbenamingen m.b.t. planten of bomen, laten de kans open tot omzetting ervan in de naam van een of andere persoon die men in de kijker wil zetten (15). Praktisch gezien, kan het samenbundelen van benamingen met aanverwante betekenissen tijdbesparend zijn voor de openbare hulpdiensten (politie, ziekenwagens, brandweer). Toch treft men in verschillende wijken van de vroegere gemeente veel benamingen aan in verband met planten en bomen. Dit toont aan dat initiatieven tot omdopen vaak niet werden ingewilligd en dat het "*reddende*" naamgevingssysteem niet consequent werd toegepast. Grote concentraties van dergelijke "*botanische*" benamingen worden aangetroffen in de

Tuinwijk van het Verregat waar zonder enige originaliteit een aantal tuinplanten en bloemen aan de orde zijn (b.v. Waterkers-, Salie-, Pioenstraat, ...) en ook op de Wannekouter-Mutsaard op de grens van de vroegere gemeenten Laken en Neder-over-Heembeek (b.v. de Balsamienstraat en de Pronkerwt-, de Stalkruid- en de Bonenkruidlaan).

Benamingen die verwijzen naar bomen, struiken en bloemen (b.v. de Ebbeboom-, Witte Acacia-, en Narcissenlaan) zijn dan weer geconcentreerd in het openbaar park van Laken.

In de buurt van de Japanse toren bevinden zich de Pagoden- en de Araucaria-laan. Dit laatste toponiem slaat op een boom herkomstig uit Chili, wellicht als vingerwijzing naar de verzuchtingen van onze tweede koning met betrekking tot de Belgische commerciële expansie naar Zuid-Amerika toe. Er is ook een Jean de Bolognelaan, met name de kunstenaar (circa 1529 - 1608) die het origineel schiep van de Neptunusfontein op het kruispunt van de Dikke Linde.

In toponymie, net als in elke thematiek, is volkshumor nooit ver weg te denken. Zo komt het dat het Neptunusbeeld, vanwege zijn naaktheid, door kittelorige of overpreutse lieden omgedoopt werd tot "*Vuile Jan*" en "*Zwarte Jef*".

Vermeldenswaard ook is de sterke concentratie van beroemde dokters in de buurt van het Brugmannhospitaal (b.v. de Adrien Bayet-, de Albert Brachet-, de Laënnec- en ook de Jan Palfijnlaan en het plein dat onlangs (1993) officieel naar dezelfde naam werd genoemd). Typisch is ook de groepering van verwijzingen naar de sport nabij het Heizelstadion (b.v. de Speerstraat en de Marathonlaan) en naar havenwerkzaamheden, naar navigatie en naar de watersporten langs het kanaal van Willebroek (b.v. de Redersbrug, de Akenkaai en de Regattastraat).

Begin de jaren 60 werden binnen de modelwijk alleen namen van edelstenen gegeven (b.v. het Berilpad, de Robijndreef en -straat en het Zirkoonpad).

De twee wereldtentoonstellingen op de Heizelvlakte leidden eveneens tot nieuwe toponiemen.

De Expo 1935, eerst gepland voor 1930, bedacht ons, naast andere nieuwe benamingen, met de Eeuwfeestlaan en de Oud Brussellaan (16).

In 1958 werd het Expoterrein doorploegd met een netwerk van paden en lanen, al dan niet direct verwijzend naar de toenmalige aanliggende paviljoenen en bouwsels, waarvan hierna enkele voorbeelden. De Eeuwfeestlaan van 1935 werd opgedeeld in de Beneluxlaan die begon aan de Beneluxpoort en liep vóór het paviljoen van Nederland en Luxemburg, in een Kongolaan die de sectie van

Belgisch Kongo en van Ruanda-Urundi bestreek, sectie die gans het aandeel omsloot van de Belgische realisaties in die regio en in een Belgiëlaan. De Noordzeelaan lag tussen het Britse en het Duitse paviljoen en de Zwarte Zeelaan langsheen het Turkse paviljoen (17).

Tenslotte dient verduidelijkt dat de Madridlaan niet in verband staat met Expo 1958 doch wel met het huwelijk van onze betreurde Koning Boudewijn met Koningin Fabiola in 1960.

Pierre Van Nieuwenhuysen

Bursaal F.N.R.S. 1990-91

Vertaling : Denise Pulinckx.

VERWIJZINGEN.

1. Dit artikel, uit het Frans vertaald, verscheen in het tijdschrift "*Ons Graafschap (Jette)*" (jaargang 1993-1994). Gelijkaardige studies over de toponymie van Jette-Ganshoren zijn eveneens verschenen in dit tijdschrift.
2. Zeer binnenkort moet ik klaar zijn met mijn doctoraatsthesis "*Toponymie van Laken*" (U.C.L.) met de analyse van een maximum aantal benamingen van Lakense plaatsnamen zowel nog bestaande als verdwenen.
3. Omtrent de Tivolistraat zie : Van Nieuwenhuysen P., Drie Lakense plaatsnamen verklaard : Klein Zwitserland, Bries en Tivoli : in *LACA Tijdingen* 3de Jaar - nr. 1 - september 1991 - pag. 6.
4. Van Nieuwenhuysen P., Toponymische bijdrage : De Donderberg, in *LACA Tijdingen* - 2de jaar - nr. 2 - december 1990 - pag. 23-24.
5. Matthijs A., La Villa gallo-romaine de Jette : in "*Graafschap Jette*", 1976, pag. 34 - 35.
6. Van Nieuwenhuysen P., Toponymische bijdrage : De Schapenweg, alias Romeinsesteenweg / Het Laken - alias Molenbeekveld in *LACA Tijdingen* - 1e jaar nr. 3 - maart 1990 - pag. 9.
7. Van Nieuwenhuysen P., Toponymische bijdrage "*Dynastieke Plaatsnamen*" : 1. Maria-Christina - en Albertwijk. 2. de Stefania- en de Aartshertog Rudolfstraat, in *LACA Tijdingen* 1e jaar - nr. 4 - juni 1990 - pag. 7 - 8.
8. Idem, Rue de l'Archiduc Rodolphe, in "*Echo du Lycée Maria-Assumpta*" maart 1987 - nr. 41 - pag. 14 - 15.
9. Idem
10. Van Nieuwenhuysen P., *Bijdrage tot de Toponymie van Sint-Jans-Molenbeek*. Leuven - U.C.L. - 1979, pag. 92.
11. Castellet A., *Maximilien et Charlotte du Mexique - La Tragédie de l'ambition*. Parijs, Perrin, (1977), pag. 103 - 121.
12. Idem (7) : 1.
13. Dillen J., Grasduinend in Lakense Documenten / Een nieuwe gemeentesecretaris : Louis Houba, in *LACA Tijdingen* - 3de jaar - nr. 1 - september 1991 - pag. 7 - 9.

14. Zie de vele goed gedocumenteerde artikelen die Joris Dillen in *LACA Tijdingen* besteedt aan kunstenaars (musici, beeldhouwers, enz..) van Laken.
15. Gesprek met de heer Robert Van Den Haute, ere-ondervoorzitter en archivaris van het Graafschap Jette.
16. "*Les Tramways Bruxellois*" N.V., Tentoonstelling 1935 - Mobiel Plan, Antwerpen, Stockmans & C°.
17. 1958 - Plannen A : Tentoonstelling ... Brussel, De Rouck.

WAT HEEFT DE LACA-KALENDER 1996 MET DE FAMILIE VAN ROSSEM TE MAKEN

EEN CHOCOLADEVERHAAL

"'t Was een zeer belangrijk bedrijf in Laken en het meest representatieve in België. Het stelde zéér veel mensen uit Laken te werk, zowel mannen als vrouwen, zeker een tweehonderdtal. Een goed bedrijf was het. Wellicht hebben vele oudere Lakenaars familieleden die er gewerkt hebben", rondt Louis Van Rossem ons gesprek af.

Dit gesprek vond plaats toen we, op een koude dag, stonden na te praten op het terrein van het Franstalige Atheneum in de Stefaniastraat. Op die plek blijft er weinig over van het gespreksthema, met name de gewezen chocoladefabriek Meyers. Mevrouw Ida en de heer Louis Van Rossem hebben er gewerkt, zij als pralineuse, hij als decorateur. Ze hebben er elkaar zelfs leren kennen. Tevoren had ik hen opgezocht in hun gezellig appartement. Bij het bekijken van de meimaandfoto in de LACA-kalender ontspon zich een hartelijk gesprek over de tijd van weleer. Het gezin Van Rossem-Willems woont nu al vijftig jaar in Laken. Ida is er geboren en getogen.

LACA : U hebt er graag gewerkt. Wat weet u te vertellen over het ontstaan van de chocoladefabriek ?

Louis : Niet zoveel. Wij werkten er omstreeks 1930 tot het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Toen wij er in dienst genomen werden was het bedrijf al in volle bloei (1). De stichter van onze firma was meneer Guillaume Meyers.

Zie, hier staat hij op een foto. (Louis toont een boekje dat al enkele decennia oud is.) (2)

De stichter heeft het voorkomen van een flinke man, ongeveer dertig jaar oud. Zijn bovenlip is getooid met een duidelijk zichtbare snor. Verder bladerend in het boekje lees ik nog enkele interessante zaken. De romantische noot ontbreekt ook hier niet.

In de buurt van de Nieuwstraat hadden twee juffrouwen in 1871 een confiseriewinkel geopend. Het betreft hier juffrouw Hennau en ook juffrouw Courtois. De winkel werd bevoorrad met chocolade door het huis Daviaud uit Leuven en met bonbons gefabriceerd door "*Maison Smeets*" uit Brussel. juffrouw Hennau huwde Guillaume Meyers. Zij stichtten de "*Chocolaterie Meyers, Courtois & Co*". In 1882 reorganiseerden zij de "*Usines Daviaud*" en vestigden deze laatste in Laken, Stefaniastraat nr. 32, in een primitief gebouwtje.

Naar beide stichters werd een straat genoemd, de Meyers-Hennastraat, nabij het Jean-Benoit Willemsplein.

Victor Smeets werd medewerker vanaf het eerste uur. Juffrouw Courtois trok zich mettertijd terug uit de firma. De "*grote patron*" Meyers werd echter ziek en overleed in Zuid-Frankrijk in 1903. De firma heette voortaan : "*Firme Veuve G. Meyers et Fils*" en de weduwe werd de nieuwe "*patronne*". Maar zes jaar later ontstond daaruit de "*S.A. Chocolaterie Meyers*" met de zoon Albert Meyers als nieuwe beheerder en weduwe G. Meyers als afgevaardigde-beheerder. De zoon had zich intussen al gevestigd in Parijs als industrieel. Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog vluchtte Mevrouw Meyers naar Frankrijk. De firma bleef echter in België verder produceren maar in 1936 zetelde geen enkele Meyers nog in de raad van beheer.

LACA : U hebt er beiden een tiental jaren gewerkt. Wie hebt u als bazen gekend ?

Louis : Meneer Victor en Meneer Maurice. Men moest vele malen naar Meneer Maurice gaan om een weinig opslag te krijgen. Hij antwoordde dan : "*We zullen nog zien. Wacht nog wat*". En als dat gebeurde verhoogde het loon met tien centiemen !

Victor Smeets was al vanaf het begin kortstondig werkzaam geweest als confiseur bij Meyers, maar hij werd daarna vertegenwoordiger van de firma. Hij reisde doorheen België met een grote schuivenkoffer waarin nieuwe stalen van pralines en fantasiemodellen lagen om te tonen aan de winkeliers. Later, was er bijna voor elke provincie een "*voyageur*". In dit opzicht was de firma goed gelegen nabij het station van Laken.

Ik ontnem verder uit het boekje wat volgt :

Toen Guillaume Meyers ziek was geworden, had hij aan Victor Smeets gevraagd om hem te vervangen. Na Meyers' overlijden bleef Victor Smeets de verantwoordelijke directeur tot 1925. Daarna werd hij beheerder en volgde tenslotte weduwe Meyers op in haar functie van afgevaardigde-beheerder. Hij bleef dit tot het verdwijnen van het bedrijf. Zijn zoon was Maurice Smeets. Hij was leerling geweest aan de "*Ecole Moyenne Marcel Tricot*" tussen 1903-1906 en was dan 12 tot 15 jaar. Hij ging vervolgens naar het Institut Saint Louis "*parce que mon père voulait que je fréquente une école bourgeoise; moi je me serais contenté de l'Athénée de la rue du Chêne*".

Tijdens de schoolvakantie van 1914 was hij toevallig in Zwitserland en ontsnapte aldus aan de oorlog.

Zijn jarenlang verblijf aldaar legde hem geen windeieren. Hij leerde er grondig het beroep van de chocolade-verwerking en slaagde er ook in vriendschappelijke en zakelijke contacten te leggen met mensen uit de Zwitserse chocolade-industrie.

Eens terug, werd hij ingelijfd bij Meyers als vertegenwoordiger, daarna was hij kortstondig chef-chocoladeverwerker tot hij weggeroepen werd voor zijn legerdienst. In die tijd werd een Zwitser aangesteld als chef van de chocoladeverwerking. Eens zijn legerdienst achter de rug werd de heer Maurice onderdirecteur (1922). In 1925 volgde hij zijn vader op als verantwoordelijke directeur (*directeur-gérant*) tot "Meyers" na de Tweede Wereldoorlog werd overgenomen door de "*Chocolaterie-biscuiterie Victoria*" gevestigd in de De Neckstraat, Koekelberg.

Hij verleende ook nog zijn medewerking aan het boekje van M. Genaert (3), waaruit ook verdere gegevens opgenomen werden.

M. Guillaume MEYERS,
fondateur de la Chocolaterie Meyers.

M. Guillaume Meyers - stichter

Louis : Er was ook nog meneer Edmond Smeets, die al in '13 in de fabriek werkte en de Zwitser opvolgde als chef van de chocoladefabriekatie.

LACA : U hebt gewerkt in de gebouwen van de Stefaniastraat. Wat blijft er nu nog van over ?

Louis : De fabriek werd herbouwd in verschillende stadia. Eerst waren het armtierige ateliers. Daarna liet Guillaume Meyers een aaneengesloten reeks van gebouwen met één verdieping optrekken. Er werd aan uitbreiding gedacht toen de firma méér en méér aan exporthandel begon te doen, nog vóór 1914. Daarvan zijn nu nog overgebleven : de oude portierswoning (de conciergerie) met het hekken waarlangs de werknemers binnengingen; de garages voor de wagens en daarboven de lokalen waar de suiker werd opgeslagen. Dit alles gelegen langsheen de Stefaniastraat nr. 32.

De staat kocht in 1961 de fabriek op ten behoeve van het franstalige Koninklijk Atheneum, mede door de connecties van de heer Maurice Smeets.

De afbraak der gebouwen volgde om plaats te maken voor de lokalen van de Avondschool en de Technische afdeling.

Louis : Ja, en tussen de school van de Maria-Christinastraat en onze fabriek stond er ook een atelier van een steenkapperij.

Bovendien was de familie Meyers nog steeds eigenaar gebleven van een pralinewinkel in de Nieuwstraat. In de jaren dertig werd deze winkel overgeplaatst naar de Louizalaan, nabij de Louizapoort, genaamd "*Chocolaterie Meyers - Confiserie*". De zaak beschikte over een zeer verzorgd aanbod van pralinedozen, pralines en confiserie.

LACA : U vertelde dat de firma de belangrijkste was in België. Hoe kan u dat weten ?

Louis : Er werkte veel personeel en er was altijd werk. Er werd nooit gestaakt. Er moest gewerkt worden tegen een hoog tempo. Zo moest Ida met de hand twintig kilo luxepralines maken op één werkdag. Het gewicht werd gecontroleerd. Toch werd een marge genomen omdat sommige pralines méér handwerk vergden. Zo werden gemaakt : de "*buchettes*", truffels, cerisettes met of zonder steeltje, ananassen, malaga's.

Intussen werden gewone modellen met de machine vervaardigd.

Er werd ook véél verpakt voor de export naar het buitenland.

De pralines waren van bijzondere kwaliteit : alles was ingesteld op zuivere natuurlijke produkten. Ook werden hoge eisen gesteld aan het uitzicht van de pralines zelf. Zij moesten met grote nauwkeurigheid gemaakt worden en was er teveel "*déchet*", dan waren de bazen kwaad. Ge kreeg dan een sigaar !

Dankzij die hoge eisen kaapte de firma vele prijzen weg op internationale beurzen : zilveren en gouden medailles wisselden elkaar af met diploma's.

Meyers had in 1936 een eigen stand op de Handelsbeurs op de Heizel die de aandacht trok door een aquarium met goudvisjes erin en eronder de spreuk : *"Pour être heureux comme un poisson dans l'eau, mangez des chocolats Meyers !"*.

Al vóór 1914 werd uitgevoerd naar Frankrijk, Nederland, Italië, Duitsland en Turkije.

Maar buitenlandse firma's begonnen ook te solliciteren om hun produkten in Laken te maken en om deze te verkopen in België en Luxemburg. Zo de confiserie Erismann uit Genève-Zwitserland, de dragées Braquier uit Verdun-Frankrijk en de chocolaterie Tobler-Zwitserland.

Naast dit alles baatte de zoon reeds een filiaal uit in Parijs, rue St Maur (1909) en werd in Tourcoing-Frankrijk de *"Chocolaterie Meyers française"* gesticht (1922), eveneens onder toezicht van het Lakense moederhuis. De firma mikte op de verkoop in Frankrijk en de Franse koloniën. De keuze van Tourcoing was niet zo ongewoon, want reeds bij de stichting van S.A. Meyers-Laken in 1909, was een advocaat uit deze stad tot beheerder aangesteld, en werd de zoon van deze advocaat in 1936 administratief-directeur in Tourcoing en beheerder in Laken. In 1936 bestond de raad van beheer in Laken uit een Zwitser uit Bern, twee Fransen en vijf Belgen.

De oorlog van 1914 had de opgang van de chocoladefabriek kunnen stuiten, want de eigenares was naar Frankrijk gevlucht. Daarom stelde de Duitse bezetter de fabriek onder sekwester. Er dreigde sluiting en werkloosheid. Tot overmaat van ramp werd de suiker gerantsoeneerd, stopte de invoer van cacao alsook de export van afgewerkte produkten. De opgeleide specialisten kwamen alzo in de problemen en de vrees voor opeising van de koperinstallatie in de fabriek was groot !

Maar zoetheid wordt door vriend en vijand gegeerd : de fabriek bleef draaien en vond een grote afzet voor de verkoop in de winkel van de Nieuwstraat.

LACA : U hebt er gewerkt in de bloeitijd van de fabriek. Waarin bestond uw werk en welke waren de arbeidsomstandigheden ?

Ida : Ik begon er te werken op mijn veertiende jaar als *"apprentie"* : kuisen, koffiemalen met een groot verticaal staand wiel, de emballage met-de-hand van de bonbons, dan aan de machine staan om de pralines erop te plaatsen, inpakken. Tenslotte, de bekroning, zelf pralineuse worden. Dat vroeg een speciale stielkennis, grote handigheid en werken tegen een hoog tempo.

De machine echter had een dagproductie tot 5.000 kg pralines. We werden weinig betaald : na tien jaar arbeid kreeg ik 95 frank weekloon voor 48 uren arbeid. De dagen duurden 8 uren van 8 tot 12 en van 13.30 tot 17.30. De lange middagpauze diende om thuis te kunnen gaan eten. Ik heb er 13 jaar gewerkt. Ik had er als chef Jules Servaes van de Emile Bockstaellaan.

Louis : Ik begon ook als apprenti en werd "*décorateur*". We moesten pralines versieren. Er werd eens een Engelsman aangeworven om ons het decoreren aan te leren. Voor de hoogdagen moesten we ontwerpen maken voor het versieren van een paaslam, een paasklok, een nieuwjaarsschoen, enz.. De beste modellen werden eruit gekozen en in verschillende maten uitgevoerd.

Mij worden verschillende foto's van dergelijke modellen getoond. Voorwaar, kleine kunstwerken !

Veel lawaai was er niet in het bedrijf. Wel in het chocolade-atelier waar de pralines uit de vormen (*moules*) op een blauwe steen werden geledigd. Het was een goed huis om er te werken, maar het loon was niet zo hoog.

LACA : Hebt u er gewerkt tot u gepensioneerd werd ?

Ida : Ik bleef er tot 1939 werken. 't Ging toen slecht bij Meyers. Ze begonnen te "*flancheren*" en we moesten gaan "*chomeren*". Tweemaal per dag moesten we gaan "*pointeren*" in de De Neckstraat. Gelukkig kon ik daarna elders werk vinden waarvan het grootste aantal jaren in de Normaalschool tot mijn pensioenleeftijd.

Louis : Ik werd negen maanden gevangengehouden na mei 1940, kon dan bij de chocolaterie Mondose werken en nadien mocht ik een afdeling pralines oprichten in de Innovation.

Daarna vond ik werk bij Côte d'Or op het labo. Dat was bij de familie Michiels waar het ook goed was om te werken.

Ja, we hebben beiden elk vijftig jaar loondienst achter de rug !

Ik besef dat een halve eeuw loondienst geheel aan het verdwijnen is uit onze maatschappij. Ik vraag mij af waar al die andere goed gekwalificeerde arbeiders van de firma Meyers terecht kwamen !

We danken mevrouw Ida en de heer Louis voor hun getuigenissen en bereidwilligheid .

Hilde Verstraete

(1) Nota :

Er bestond een concurrent bedrijf in de Molenbeeksestraat : de chocolade-fabriek Derbaix. Het was een voornaam bedrijf, dat met behulp van paard en kar zijn goederen aan huis bestelde, wat de firma Meyers niet deed. Op de Derbaix-chocoladetabletten stonden koetjes afgedrukt.

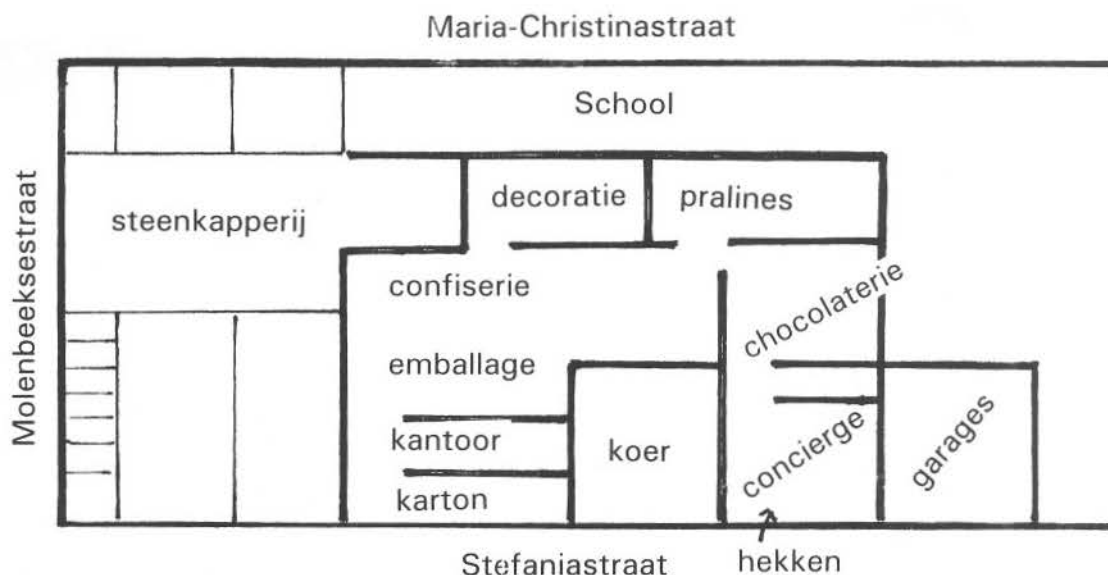
De firma was hofleverancier.

De firma Derbaix stopte haar werkzaamheden in 1927. De fabrieksgebouwen bleven jarenlang leegstaan.

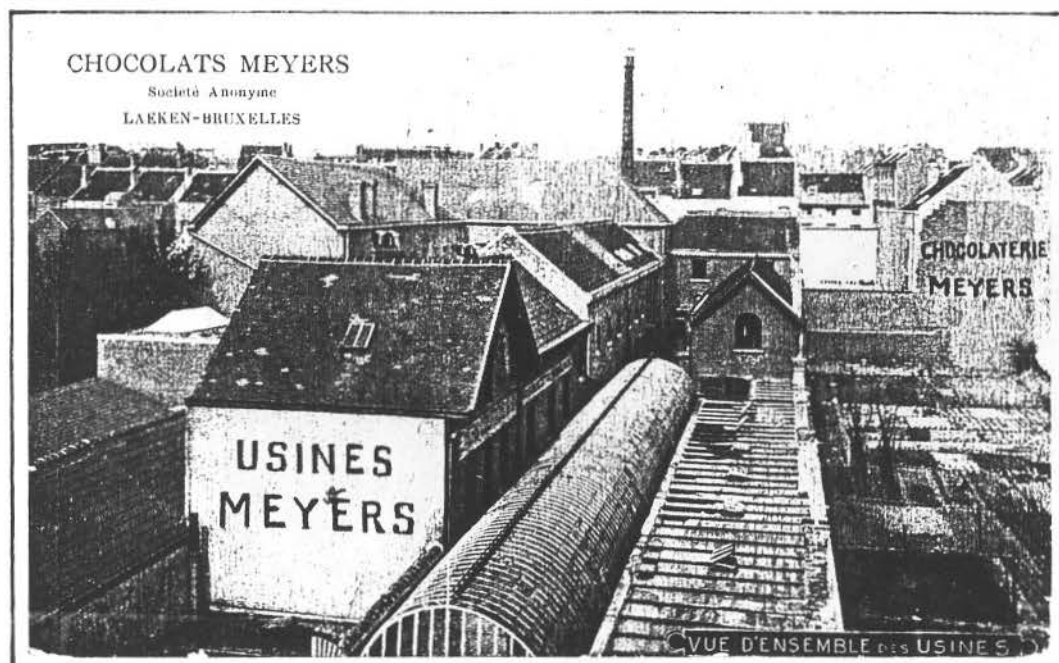
(2) Brochure uitgegeven door de firma Meyers, ca 1936, zonder titel.

(3) Genaert, Ph. "83, rue Marie-Christine." Brussel, L. Musin, 1979, pag. 71 & 145.

Plattegrond van de oude fabrieksgebouwen

Zicht in vogelvlucht op de oude fabrieksgebouwen

CHOCOLATS MEYERS

Société Anonyme
LAECEN-BRUXELLES

Het verpakken van pralines
(Let op de kledij van de dames)

Verzameling E. Christiaens

LEMBALLAGE de BONBONS FINS

Decoratie pralines

Huidige voorgevel van de oude fabriek

AANVULLINGEN

HET STATION VAN LAKEN ... (en de coupure) (*)

In een vorig nummer werd de vraag gesteld of iemand wist waar de "*coupure*" gelegen was, vanwaar de plechtige stoet vertrok met het stoffelijk overschot van Koningin Louise-Marie, op weg van de spoorlijn naar de kerk van Laken.

Op plannen en kaarten van Brussel en omstreken, getekend medio 19e eeuw is deze plaatsnaam niet te bespeuren (**).

Vermoedelijk werd hij alleen in de volksmond gebruikt en bestond hij niet officieel. Het was waarschijnlijk de plaats waar twee verkeerswegen "*elkaar snijden*" (se coupent), m.a.w. waar zij mekaar kruisen. Van Dale geeft als uitleg "*Doorgraving van dijken of kaden ten behoeve van spoor- en tramwegen*".

Welnu, in het bekende werk van A. Cosyn "*Laeken ancien et moderne*" wordt het volgende citaat (van Alphonse Wauters) opgenomen over de begrafenis van de eerste Koningin der Belgen) :

"Le 14 octobre 1850, la commune de Laeken, d'ordinaire si paisible, offrait un spectacle tout à fait inaccoutumé. De longues lignes de soldats et de garde civique s'étendaient depuis l'église jusqu'à l'endroit où la rue des Palais est COUPÉE par le chemin de fer du Nord."

Zoals gemeld in het eerste artikel (van H. Verstraete) kwam de trein met het lichaam van de koningin van Oostende via Mechelen (een directe lijn Gent-Brussel bestond nog niet). Hij liep het Brusselse binnen vanuit het Noorden (*par le chemin de fer du Nord*). Uiteraard reed het konvooi niet tot het Noord- of het Groendreefstation, maar tot waar de spoorweg het dichtst bij de begraafplaats van Laken kwam. Van daar kon de plechtige stoet stapvoets vertrekken. Er kan terloops op gewezen worden dat de Koninginnelaan nog niet bestond; zij werd slechts na het overlijden van de Koningin aangelegd, als "*majestueuze laan*" naar de kerk die te harer ere werd gebouwd.

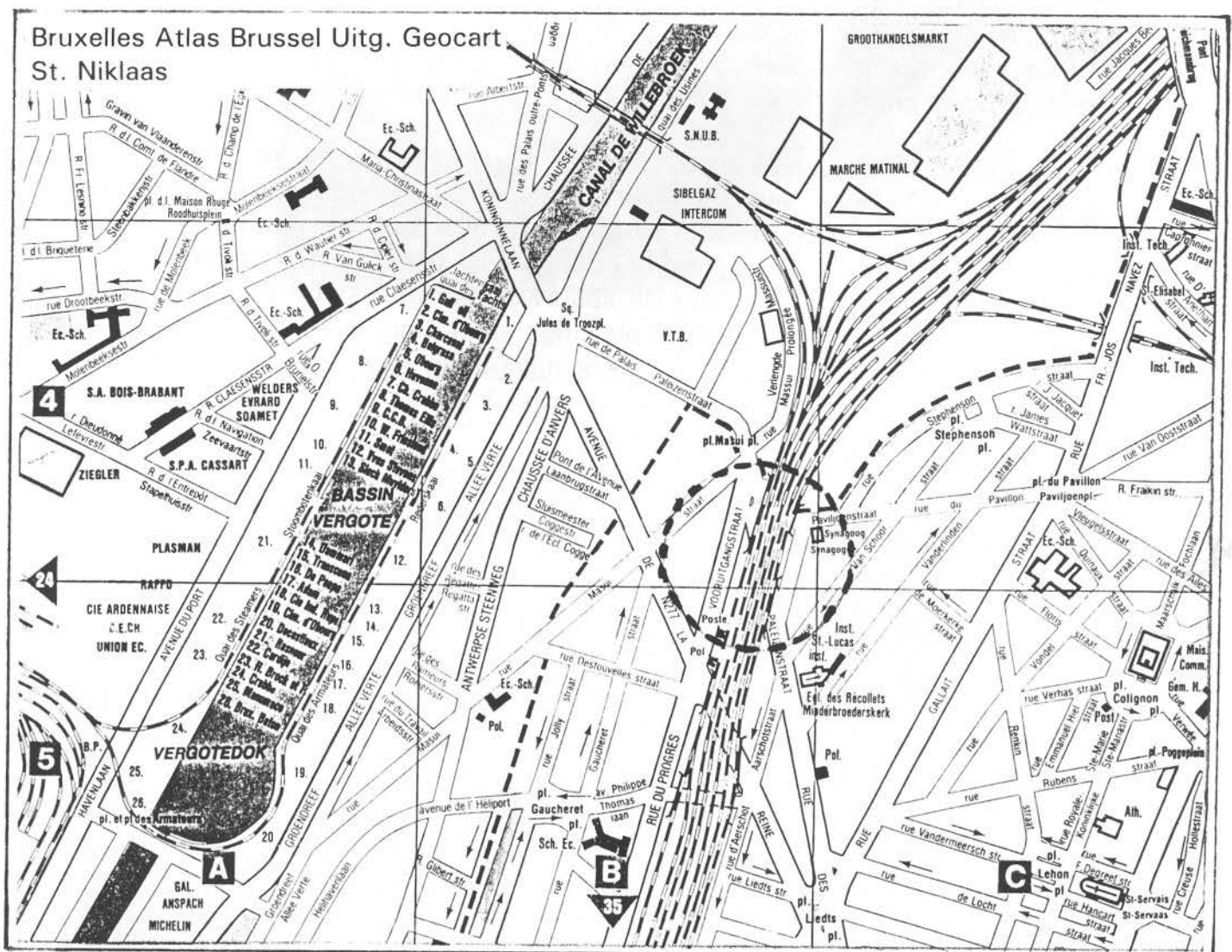
(*) Zie het artikel "*Het station van Laken in de LACA-kalender*" (1994) van Hilde Verstraete, alsmede mijn vraagstelling in LACA Tijdingen van respectievelijk december 1994 en maart 1995.

(**) De plaatsnaam komt ook niet voor in de lijst van gehuchten en veldnamen door A. Cosyn in "*Les lieux-dits de Laeken*" opgenomen in "*Folklore Brabançon, Bulletin du Service Provincial de recherches historiques et folkloriques*", nr. 14, 1923.

Volgens J.-L. Guioth lag de site "*la coupure du chemin de fer*", aan de kruising van de spoorweg en de Paleizenstraat. Hier kruisen deze verkeersaders mekaar nu nog (in de buurt van het Masuiplein en het noordeinde van de Vooruitgangstraat). Hier begint een wirwar van spoorlijnen met doodlopende sporen, de lijn naar het Noorden en de vertakkingen naar Laken-Aalst-Gent en naar Namen-Luxemburg (zie illustratie).

Beginnend aan dit artikeltje dacht ik dat de Coupure op het grondgebied van Laken lag. Maar ik was verkeerd : de Coupure is Schaarbeeks. Trouwens vóór 1900 liep de grens tussen Laken en Schaarbeek meer noordwaarts : van aan de huidige Kleine Ring volgde zij de Zenne tot aan de Koninginnelaan en daarna het Zeekanaal. Later verschoof zij en ligt nu in de buurt van het Masuiplein. Twee gebouwen aan de Paviljoenstraat - nummers 2 en 4 - staan op Brussels gebied en de huizen met een even nummer aan de Stephensonstraat zijn Brussels. Geen wonder dus dat tijdens de Open Monumentendag van vorig jaar het gebouw van de onderneming Blaton (aan de Paviljoenstraat) opgenomen werd in de lijst van de door de gemeente Schaarbeek opengestelde complexen.

Joris Dillen

DE JACHTHAVEN IN LAKEN : DE B. R. Y. C.

Enigszins verwonderlijk slaat voornoemde afkorting op "*Bruxelles Royal Yacht Club*". Rekening houdend met zijn internationale roeping mocht men eerder de volgende uitdrukking verwachten : "*Brussels Royal Yacht Club*". Waarschijnlijk is deze anomalie te wijten aan het feit dat de vereniging opgericht werd op 25 april 1906 onder de benaming "*Yachting Club de Bruxelles*" en dat zijn actuele benaming dateert van 1912, toen Koning Albert I de hoge bescherming ervan aanvaardde.

De "B. R. Y. C." is gelegen aan de benedenzijde van de Van Praetbrug, langsheen de Vilvoordsesteenweg. De boten worden aangemeerd in het dok dat men gebruikelijk als "voorhaven van Brussel" bestempelt en dat tevens deel uitmaakt van het kanaal van Willebroek, dat de stad Brussel met de Rupel verbindt.

In 1910 verleende de "Koninklijke Schenking" aan de stichters een erfpachtovereenkomst met betrekking tot deze site die in alle opzichten beantwoordde aan de gunstige uitbouw van een jachthaven.

Oorspronkelijk bestond er slechts één dok, bestemd voor de overwintering van het persoonlijke jacht van Koning Leopold II, de Alberta. Er werd een vlottende loods gebouwd voor de leden. Pas in 1910 werd overgegaan tot de constructie van een eerste clubhuis.

Er werd toen een overeenkomst gesloten met de naamloze vennootschap van het kanaal en de haveninstallaties van Brussel met het oog op de uitbreiding van de aanlegsteigers; in 1911 beschikte de B. R. Y. C. over een terrein van 15.000 m² en een dok met een oppervlakte van 4.800 m². Volgende tabel verheldert wellicht de aantrekkingskracht die deze plezierhaven op het publiek uitoefende.

In de laatste jaren is deze nochtans verzwakt, daar meer eigenaars nu hun jachten aanmeren aan de Belgische kust en van de Brusselse installaties gebruik maken om te overwinteren.

Jaar	Leden	Boten
1909	101	31
1911	212	82
1912	267	107
1913	294	128
1914	295	149
1939	393	(*)
1960	560	(*)
1966	951	(*)
1972	907	(*)
1981	968	(*)
1995	627	175

(*) Gegevens ontbreken

In 1931 verwierf de club de beschikking over een basis gelegen in Wintham (nabij de sluis) en bestaande uit een plaats waar de boten konden aanmeren vooraleer de Rupel en daarna de Schelde op te varen. Ter herinnering weze aangestipt dat het kanaal van Willebroek, ongeveer dertig kilometer lang, eindigt in Wintham. Op deze plaats wordt al jaren gewerkt aan de uitbouw van een enorme sluis die een grotere scheepstonnemaat op het kanaal moet toelaten.

In 1980 werd deze basis overgedragen aan een andere club, met name de R. Y. A. C. (voor wat deze afkorting staat wist men niet bij de B.R.Y.C te vertellen).

In 1936 vernietigde een brand het eerste clubhuis; het nieuwe gebouw, dat vandaag nog in gebruik is, werd ingehuldigd op 27 september 1936. Het omvat een restaurant, kleedkamers, stortbaden en vergaderzalen.

Na de Tweede Wereldoorlog moderniseerde de B. R. Y. C. zijn installaties : aanleg van loopbruggen, opstellen van hijsmiddelen en voorzien van opslagruimte.

Momenteel bestrijkt de jachthaven een oppervlakte van om en nabij de 25.000 m² omvattend o.a. :

- 30 aanlegplaatsen van 16,50m bij 5m
- 49 aanlegplaatsen van 13,50m bij 4m
- 101 aanlegplaatsen van 10m bij 3,25m
- 20 aanlegsteigers voor boten met een lengte van meer dan 16,50m
- een bezoekerskade met een lengte van 157m
- een basis voor kleine zeilboten met hellend vlak (oppervlakte 816 m²)
- een parkeerruimte van 10.000 m² voor de overwintering van de boten
- kranen, individuele loodsen enz.

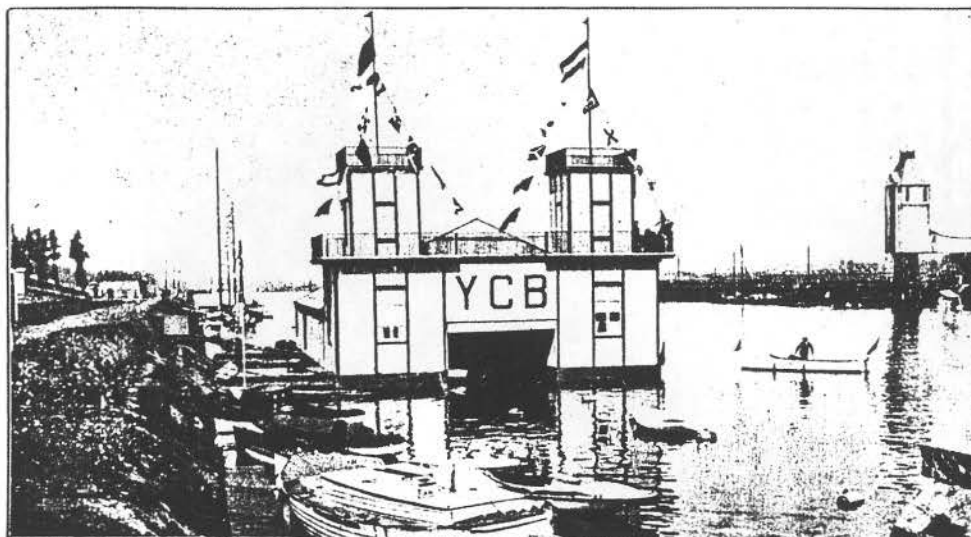
Tweemaal per jaar, in de lente en in de herfst, organiseert de B. R. Y. C. een activiteit, beter bekend onder de naam : "*Het Grote Vertrek*" en "*De Grote Terugkeer*". Tijdens deze feestelijke gebeurtenissen vertrekt een groot deel van de vloot naar en keert terug van de Belgische Kust.

Tot slot nog dit : de Club heeft het peterschap aanvaard over de "*Zenobe Gramme*", het schoolzeilschip van de Belgische Zeemacht.

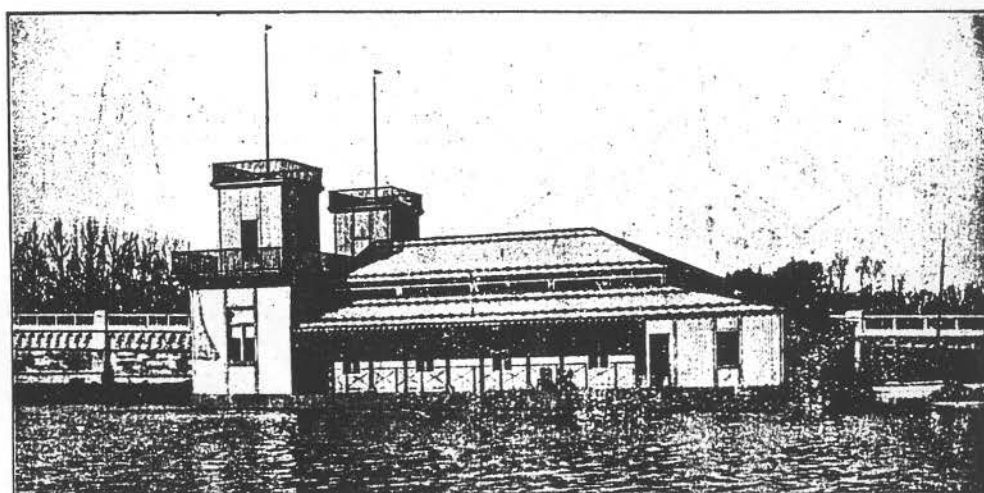
LACA dankt de Club voor de verstrekte informatie die ze welwillend ter beschikking stelde met het oog op de samenstelling van onderhavig artikel.

D. Van Kriekinghe
Vertaling : L. Candau

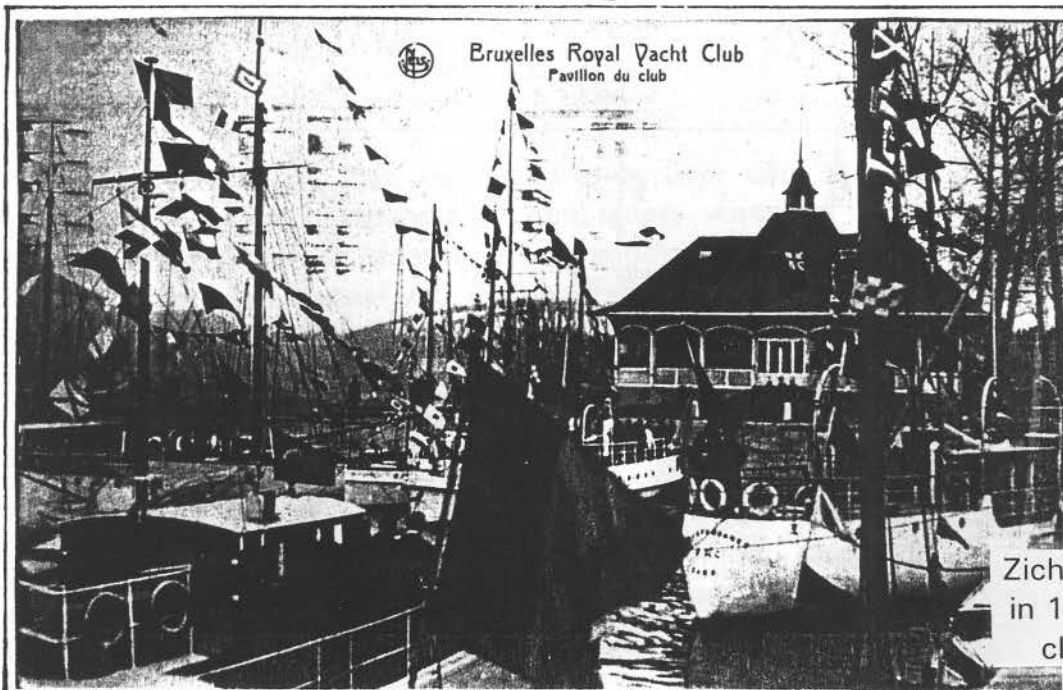
Zicht op de vlottende
garage - bouwjaar 1901

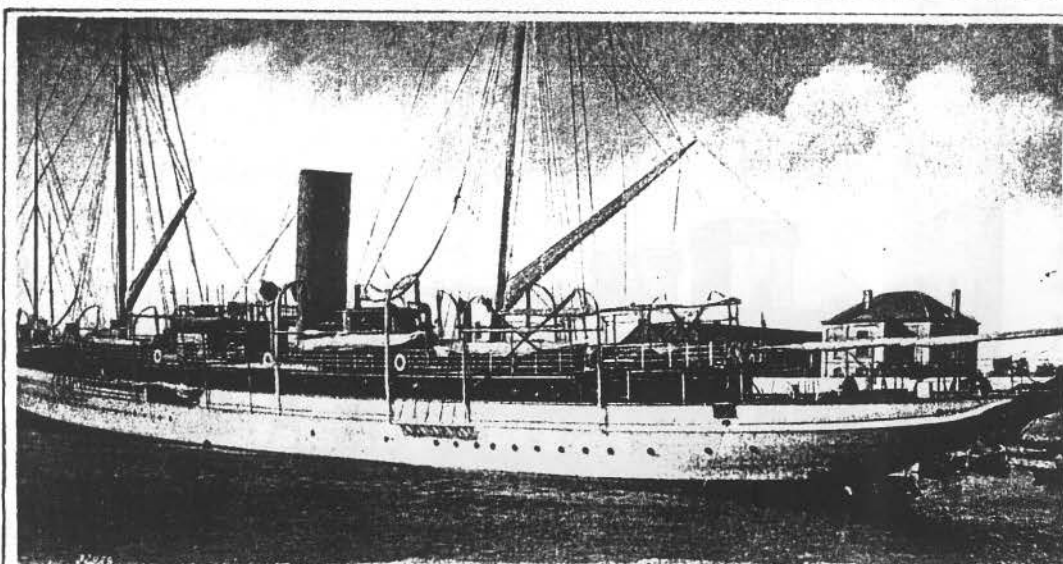
Dezelfde vlottende ga-
rage van op de zijkant
gezien

Zicht op het clubhuis
- bouwjaar 1910

Zicht op de jachthaven
in 1932 met het oude
clubhuis uit 1910

"L'Alberta", Yacht de sa Majesté le Roi des Belges

J. Elise

Edition V. G. 42 avenue du midi Bruxelles

Het jacht "Alberta"
toebehorend aan Leopold II

Zicht op de jachthaven
met nieuwe clubhuis
gebouwd in 1936

ROBERT STEVENSON OP HET KANAAL VAN WILLEBROEK

Wat hebben Dr Jekyll en Mr Hyde, het "Schateiland", een tocht per ezel door de Cevennes, het kanaal van Willebroek en de eilandengroep Samoa met elkaar gemeen ? Al deze namen hebben iets te maken met Robert Louis Stevenson. De Schotse "*verhalenverteller*" trok met een ezel door de Cevennes, roeide op het kanaal van Willebroek en stierf op 3 december 1894 op één der Samoa-eilanden. Op zijn sterfbed verzocht hij zijn stiefdochter snel aan zijn biografie te beginnen "*want mijn faam zal ten hoogste vier jaar duren*".

De avontuurlijke schrijver verliet in 1876 de Antwerpse dokken voor een kanotocht, dwars door ons land naar het Franse Pontoise. Hij schreef daarover het boek "*An inland voyage*", dat verscheen in 1878.

Wij volgen Stevenson nadat hij en zijn vriend Walter Grindlay Simpson, die de nacht hebben doorgebracht in het "*afschuwelijke*" Hotel de la Navigation in Boom, zich op weg begeven voor een tocht door Brabant. De volgende morgen regent het pijpenstelen op het "*Willebroek Canal*". Ze schieten nauwelijks op. Iemand roept ze van op de oever toe : "*C'est vite, mais c'est long*".

Wij citeren Stevenson :

"Het is een zeer bedrijvig kanaal. Elk moment komen wij lange sleepboten tegen of steken wij er voorbij. Zij hebben hoge achterstevens met, aan elke kant van het roer, een venster en in elke vensteropening, een kruik of een bloempot.

Alle slepen zij een roeibootje mee. Aan boord van deze schepen moeten vele gelukkige zielen wonen want zulk leven is reizen en wonen terzelfdertijd. Ik zou veel liever schipper zijn dan aan de wal een plaats bekleden die mij verplicht aanwezig te zijn op een kantoor. Ik kan me niet gemakkelijk voorstellen waarom een schipper moet sterven."

Halfweg tussen Willebroek en "*Villevorde*" wordt de lunch gebruikt. De "*Arethusa*" (Stevensons kano) had twee eieren, een stuk brood en een fles wijn aan boord. De "*Cigarette*" (de andere kano) had eveneens twee eieren en een kooktoestel, geheten Etna. Ze koken de eieren "*à la papier*" (sic). Helaas het resultaat is een ratjetoe van stukken Vlaams dagblad, drukkersinkt en gebroken eierschelpen.

Ze blijken niet eens verbaasd te zijn als straatbengels van op een brug naar hen staan te spuwen, "*bezield zoals kinderen zijn met een echt conservatieve geest*". Maar nog conservatiever zijn de hengelaars. Ze zitten onbeweeglijk als zaten ze te hengelen in een oude Hollandse prent. "*Je had kunnen overgaan tot een schedelboring : je zou niets anders hebben gevonden dan een eindje vislijn.*"

Zo bereiken ze Laken. Aan het einde van de Allée Verte zoeken ze een aanlegsteiger. Twee knappe jongelui zijn er heel en al vriendelijkheid. Hun eerste vraag is of de kano's door de firma Searle & Son zijn gemaakt. Zes andere jongelui komen uit het boothuis van de *Royal Sport Nautique*. "Allen waren ze zeer beleefd, spraakzaam en vol geestdrift. We waren Britse roeiers en onze Belgische vrienden vielen ons om de hals. We kregen van de een een stuk zeep en van de ander een handdoek". En ondertussen werden ze bestormd met vragen en tekenen van eerbied en sympathie. "Ja, de *Royal Sport Nautique* is de oudste club van België. We hebben tweehonderd leden. We hebben alle wedstrijden gewonnen, behalve die waarop we bedrogen werden door de Fransen. Overdag zijn we allen in de handel. Maar 's avonds, voyez-vous, nous sommes sérieux". (sic)

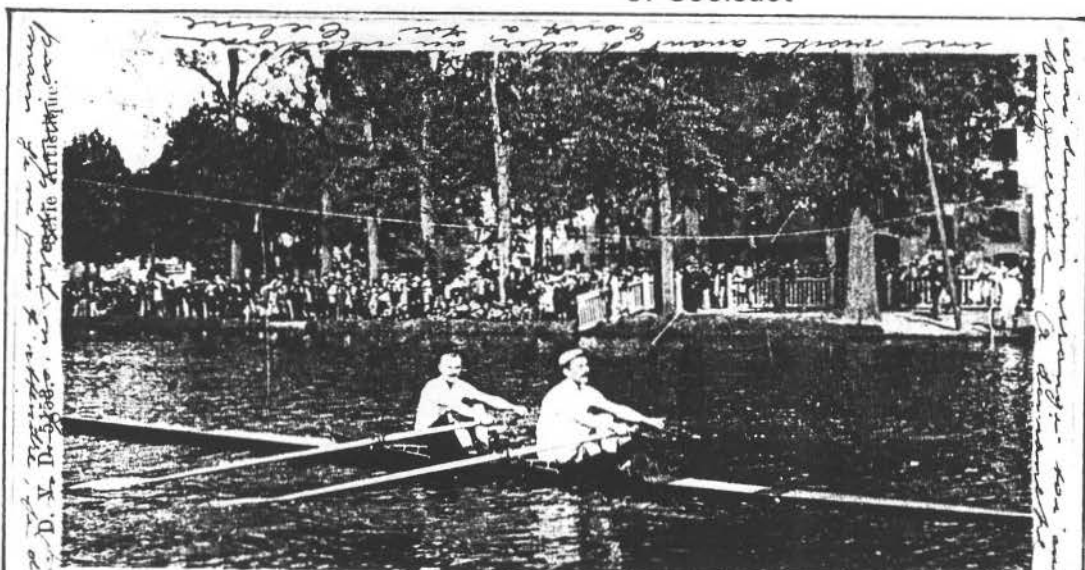
Daarop gaat de conversatie een andere weg op en dat kan voor onze beide vrienden gevaarlijk worden. Drie uur lang worden ze ondervraagd over bootslui, kano-onderdelen en roeitechniek. De ene Schot was tegen roeiwedstrijden en de andere had sinds jaren aan geen wedstrijd meer deelgenomen. En komen die vriendelijke jongelui niet voor de dag met een oefenwedstrijd tussen de Belgische "slag" en de Britse ! ... Groot is het dilemma. De Belgen meedelen dat ze geen kampioenen zijn. Of een vernederende nederlaag oplopen ? Oplossing : een smadelijke vlucht en een kaartje met bedankingen.

100 jaar geleden overleed Stevenson op een eiland in de Stille-Zuidzee. Op zijn graf staan de woorden :

"Hier ligt hij waar hij wenste te zijn
Thuisgekomen is de zeeman".

Maar ondertussen had Stevenson ook nog het levensverhaal van Pater Damiaan geschreven.

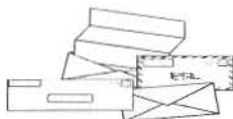
J. Coolsaet

Les régates.

Verzameling E. Christiaens

LOOKES DIALECT Reacties van lezers

Met veel plezier en belangstelling heb ik de "toffe" brief gelezen van de Lakenaar H. Pessemier, verschenen in het vorig nummer van LACA Tijdingen.

Deze brief roept bij mij diverse vragen op :

1. LEEVENIËRSBICHKES

Lieveheersbeestje is inderdaad de nederlandstalige vertaling van "*bête à bon Dieu*" of "*coccinelle*".

Nochtans, als Brusselaar/Lakenaar ken ik die uitdrukking niet, of heb ik die nooit horen gebruiken.

Dat kleine beestje kende ik onder de naam van "LIEVRAABICHKE", dus eigenaardig genoeg "*petite bête à Notre-Dame*".

Die vraag heb ik ook gesteld aan twee door mij bekende rasechte Brusselaars/Lakenaars die dit spontaan bevestigden.

Weet iemand misschien meer te vertellen over de oorsprong van deze uiteenlopende uitdrukkingen ?

2. KLAAN GROENSTROHT

Volgens J. Dillen stond er op een kaart van 1866 een "*groen straetje*" aangeduid. Wat mij verwondert is de "*vertaling*" daarvan in Lakens dialect.

De vertaling zou moeten zijn "GREUN STROTCHÉ" als het gaat over de kleur "*groen*".

Klaan Groenstroht doet meer denken aan "*kleine graanstraat*". Cf. met de "*Groenmet*" : de graanmarkt (*marché aux Grains*).

Of weet ook daarover iemand iets meer te vertellen ?

G. Vanden Bussche

3. BLINKMOÏKE

Mevrouw Winderickx - Lindemans deelde ons het volgende mee over het gebruik van *moïke* in de Heizel :

"Moïke - betekent inderdaad "maatje", vriendinnetje, klein meisje, wanneer de eerste lettergreep kort wordt uitgesproken.

Met een verlengde klemtoon op de eerste lettergreep, waarin de "i" beter gehoord wordt, betekent het echter "maaike", "kleine made" t.t.z. worm."

Zo :

- e moïke in nen appel. Daan appel ès moïsteik (gestoken door een made).

Nochtans :

- ei zit me "weurme" (niet met "moïkes").

Maar blinkmoïke is niet bij Heizelaars bekend. Wel "*glimweurm*".

Ook schrijft Mevrouw Winderickx-Lindemans "*In Dworp (Zennevallei) spreekt men van een "veej - moe" een "vuurmade", doelend op een glimworm !"*".

4. MOKKE

Mevrouw Antoni-Buschmann, een Nederlandse die in het Brusselse woont en onze artikeltjes over het Lakens-Brussels dialect met aandacht leest, ging op zoek in het "*Etymologisch Woordenboek*" (Van Dale lexicologie, 1989) en in het "*Deutsches Universalwörterbuch*" (Duden 1989) naar het woord "*mokke*". In het Middelnederlands "*mocke*", van waar ook "*mokkel*" stamt. (*) Dit laatste betekent o.m. "*mollige vrouw*". Maar in het Lakens/Brussels is een mokke niet noodzakelijk mollig. Dat woord lijkt dus in het Nederlands taalgebied alleen in het Brusselse gebruikt te worden.

Dank voor de verschaft informatie, lieve lezeressen.

Joris Dillen

(*) Marcel de Schrijver in "*En dad'in a kas (Het Levend Brussels dialect)*" verwijst ook naar het Middelnederlands "*mocke*" en "*mokkel*"

OVER DE RIJKDOM VAN EEN TAAL OF SUBTILITEITEN VAN HET BRUSSELS DIALECT

In ons vorig nummer verscheen het bovenvermelde artikel van de hand van Georges Vanden Bussche.

De lezers die hun kennis van het Brussels dialect willen uitdiepen werden verwezen naar de werken van le "*Dictionnaire du dialecte bruxellois*" van Louis Quiévreux en Marcel de Schrijver "*Sprekt a mooiertoe*".

Lezer Guido Van Eeden uit Wemmel merkt hierbij op dat deze laatste auteur nog een ander werk geschreven heeft : "*En dad'in a kas / Het levend Brussels dialect*" (zoals het eerste werk uitgegeven door Norwest, Brussel, 1993). Ook wijst hij er op dat Jan Dekorte, alias "*Tone de Plekker*" ook een woordenboek schreef "*Kênde gaa ons moojertoe'l / Het Brussels dialect*" (uitgeverij Tremas, Brussel, 1991). (*)

Opgemerkt dient te worden dat deze laatste woordenboeken, in tegenstelling met de twee vroegere, het Nederlands als basis nemen.

Joris Dillen

(*) Nog te verkrijgen bij het Archief en Museum van het Vlaamse leven te Brussel V.Z.W. Visverkopersstraat 13/1, 1000 Brussel.

EEN TOF BOEKJE OVER HET BRUSSELS DIALECT

Naar aanleiding van mijn recent artikel in LACA Tijdingen over de rijkdom van het Brussels dialect, bezorgde Joris Dillen mij het boekje van J.A. De Korte "*Kende gaa ons moojertoe'l*".

Tot grote schaamte moest ik vaststellen dat ik dit boekje nog niet gelezen had, dus een zware tekortkoming in mijn algemene cultuur !

Ik had des te meer plezier in het ontdekken van dit ludiek werkje (ik zou moeten zeggen "*werk*"), dat ik letterlijk verslonden heb.

De verdienste van dit werk is dat het uitdrukkingen bevat die ik ooit gekend heb, maar die uit mijn geheugen waren verdwenen.

Ik kan dan ook niet weerstaan onze lezers ervan te laten genieten, door er enige sappige pareltjes uit op te vissen.

Het werk is opgevat in de vorm van een "*woordenboek*", doch de rangschikking gebeurt meestal volgens een Nederlands trefwoord dat rechtstreeks of onrechtstreeks verband heeft met het spreekwoord of gezegde.

De optie van de auteur is een schriftbeeld dat zo nauw mogelijk aansluit bij de uitspraak en dat volledig uniform is.

De indeling in algemene thema's is mijn verantwoordelijkheid. Menige van de geciteerde uittreksels getuigen van het gezond verstand en de ongeëvenaarde humor van onze Brusselse burgers.

Verkiezingen

- Ze droengke a glas,
ze piste ne plas
ên et bleif gelak as et was

Taalproblemen

- Wee mo ien toe'l sprêkt moo zaaine smool too aave
- Ge sprêkt frans mê oe'r op, sprêkt leever a moojertoe'l

Nuchtere wereldbeschouwingen

- Wee et wêrken ôeit gevonen eit, dat ês nen ôeil
- Wee e waaif traaft vi ui laaif, verleest et laaif mo aaft et waaif
- De moude ês zot !
Oo minder da's oe'n ême, eau deerder dat kost
- Wee zoe'gemeil frêt zal plangskes schaaite
(de dichter zou zeggen "*wie wind zaait zal storm oogsten*")

- Loit de kloe'ger mo los ên geift de stoefer a stuk bruut
- De weirelt drôeit ront gêlt ên t' gat
- As g'in t' leive aa keis wilt aave, moo je liere aa smool to aave
(naar het gedicht "*De Raaf en de Vos*")
- En gooi gezontaat dat ês et prinsipoilchte

Voor Lakenaars

- Wee goe't er mei no d'êle pataate schêle
Wee goe't er mei no Loeke pataate roepe
(een variante van :
Wee goe't er mei no d'êle pataate schêle,
Wee goe't er mei no Brusel de maskes kuse)
- Vuil mênse pake den toe'r japoneis vi de chinuusementoure

Onvriendelijke oordelen over medemensen

- Ij ês zoe stoem as t' pjeit van Kristus ên da was nen eizel
- As ge daan geluufd, kunde a bête verkuupe ên op de grond sloe'pe
- Wa ni te wêrm of te zwoe'r ês pakt em mei
- As em ne rok zeet ês em ne mie t'aave

Verwensingen, scheldwoorden en andere vriendelijkheden

- den dach da'k daa teige gekome zaain aa'k beiter den oek oemgedrôeit
- k' wêns a et scherft ên twie ket êrmkes da ga ni kunt krabe
- as dei mê uire smool vui e kêldergat stoe't, komt doe'gin kat ne mi bine
- as dei komt vraive we brôein ziep op den trap
- Et struut ês afgesloe'ge, de vêrkes smuure sigaare
- Nen iemer woe'ter ouver zaain verdoemenis geete
- Z'eit ui gekamt on de grile van d'alepout
- Z'eit draa kindere van daa pei mo ze traaft er nie mei want zaaine smool
stoe't ui ni oe'n

En om te eindigen op een poetische wijze

- En den ont van charleston daan ut tobi,
en ij eft za poetchen op ên doo pipi.
Wa kan da bichke doe' oe'n doon,
ij moo toch za komiske doon.

Uit De Korte, J.A. "*Kênde gaa ons moojertoe'l ? Het Brussels dialect*"
Brussel, uitg. Trema, 1991, pag. 88.

G. Vanden Bussche

INHOUD

	pag.
1. Ten Geleide (L. Candau)	1 - 4
2. Sporen van de Belgische Omwenteling in de Lakense toponymie (G. Vanden Bussche)	5 - 8
3. Constanten in de hedendaagse Lakense toponymie (P. Van Nieuwenhuysen)	9 - 13
4. Wat heeft de LACA-kalender 1996 met de familie Van Rossem te maken - Een chocoladeverhaal (H. Verstraete)	13 - 20
5. Aanvullingen - Het station van Laken ... (en de coupure) (J. Dillen)	21 - 22
6. De jachthaven van Laken : De B.R.Y.C. D. Van Kriekinghe)	23 - 26
7. Robert Stevenson op het kanaal van Willebroek (J. Coolsaet)	27 - 28
8. Lookes dialect - Reacties van lezers (G. Vanden Bussche - J. Dillen))	29 - 30
9. Over de rijkdom van een taal of subtiliteiten van het Brussels dialect (J. Dillen)	30
10. Een tof boekje over het Brussels dialect (G. Vanden Bussche)	31 - 32

